

GOETHE, J. W. Von

Ifigènia a Tàurida (traducció de Joan Maragall)

Barcelona: Comanegra – Institut del Teatre, 2020, 140 p.

ISBN 978-84-9803-932-0

La *Ifigènia a Tàurida* d'Eurípides narra la segona part del mite d'Ifigènia, quan la noia, després de ser salvada del sacrifici, ja ha arribat entre els taures, on ha esdevingut sacerdotessa del temple d'Àrtemis. L'illa dels taures és governada per Toant, que encarrega a Ifigènia de sacrificar tots els estrangers que arribin al país. Orestes, germà d'Ifigènia, arriba a l'illa, acompanyat de Pílades, amb la missió de robar-hi l'estàtua d'Àrtemis i portar-la a Grècia. Ifigènia, amb les seves arts, aconsegueix no només de no sacrificar el seu germà, sinó d'enganyar el rei Toant i escapar de l'illa ella, Orestes i Pílades.

Aquest argument, amb ressons de rituals molt primitius, tenia elements que el feien molt atractiu a un filohel·lè com Goethe, com ara el paper actiu i intel·ligent que es reserva a la dona (propi, de fet, del teatre d'Eurípides), però en presentava d'altres que necessàriament havien de xocar amb la mentalitat de la «Weimarer Klassik» alemanya, com ara l'engany final com a desllorador del conflicte. Per això, Goethe es va interessar per l'obra (com ho va fer per tantes produccions grecollatines), però no la va traduir, sinó que la va reelaborar, i és precisament en els elements que reelabora que ens transmet la seva ideologia il·lustrada. En l'adaptació de Goethe, Toant, el rei dels taures, s'enamora d'Ifigènia; ella el refusa, però, a canvi, quan trama la fugida amb Orestes i Pílades, no ho fa d'amagat i amb engany, sinó mitjançant la persuasió: Toant i Ifigènia s'acomiaten amistosament, seguint l'esperit de l'*Aufklärung* alemanya.

No és estrany que Maragall s'interessés per la versió goethiana de la tragèdia d'Ifigènia. Tot i que no sabia grec, hauria pogut traduir del grec per mitjà d'un intermediari, com va fer amb els *Himnes homè-*

rics, ajudat per Bosch i Gimpera. Però és que, a un tarannà com el de Maragall, també li resultava molt més propera la versió racionalitzada (i diríem que lleugerament feminista) de la tragèdia. A més, la simpatia de Maragall per Goethe va durar tota la vida, amb traduccions com les «Elegies romanes», els «Epigrames venecians» o fragments del *Faust*. La relació entre tots dos autors és tan curiosa que Goethe va deixar inacabada una *Nausica* (novament, amb un personatge principal femení), mentre que Maragall va poder escriure una *Nausica* sencera.

El coneixement que tenia Maragall de l'alemany era, com s'ha dit diverses vegades, essencialment llibresc. Malgrat això, la traducció respecta amb força fidelitat l'original. Si analitzem, a tall d'exemple, el parlament d'Orestes a l'escena primera de l'acte segon, hi veurem alguns dels recursos emprats per Maragall, normalment requerits per necessitats mètriques:

—Traducció de certs mots per d'altres de significat afí, però diferent: «mal» (vers 10) en lloc de «Not»; «fa malbé el cor» (vers 12) en lloc de «das Herz zusammen-drückt»; «fills» (vers 14) en lloc de «Enkel» (en aquest cas, la paraula «nets» tindria el mateix valor mètric); «culpa» (vers 31) en lloc de «Bann».

—Afegit de mots que l'original no presenta («santíssim», al vers 18), o desaparició de mots en la traducció, com «grässliche» (vers 3).

—Canvis en l'estructura de la frase: «i els mots divins són esperança justa» (vers 6) en lloc de «mit hoffnungsreichen, / Gewissen Götterworten zu versprechen»; «on nit eterna i sens color hi regna / i enllaça a tots en una sort mateixa» («dort bindet alle dann / Ein gleich Geschick in ew'ge matte Nacht», versos 29-30).

—Adaptació a la cultura catalana de referents germànics: «Larven» (vers 27) esdevé «esperits». Les Larven són màscares de Carnaval o de difunts, emprades a Àustria i al sud d'Alemanya.

Així com la traducció és bona pel que fa a la comprensió de la llengua, no arriba, en canvi, a copsar algunes de les subtileses que amaga la tragèdia de Goethe, entre les quals ens fixarem especialment en la mètrica.

Com és sabut, Goethe va fer diverses versions de la *Ifigènia*: la va començar en prosa, després la va passar a versos blancs i, finalment, la va fixar en ritme iàmbic, un ritme molt marcat que alterna successivament les síl·labes accentuades i les no accentuades. D'aquesta manera, Goethe s'inscriví en un corrent molt típic d'Alemanya que intentava recuperar mimèticament els metres clàssics no pas reproduint l'accent gramatical o prosòdic del llatí o el grec, com feia la tradició romànica, sinó escandint els versos i fent correspondre els accents intensius amb el temps fort de cada peu, l'ictus.

Maragall va adoptar el vers decasíl·lab, amb algunes excepcions de versos d'onze i dotze síl·labes (a més de pentasíl·labs i enneasíl·labs en algun passatge). El decasíl·lab de Maragall té un accent molt marcat a la desena síl·laba, que és el que dona ritme a la seva traducció, i altres accents al llarg del vers que poden alternar segons el vers. D'aquesta manera, Maragall utilitzava un vers que és molt propi de l'estructura de la llengua catalana, però negligia completament l'ictus clàssic, que Goethe volia recollir i que a casa nostra va aparèixer, per exemple, en la traducció d'Horaci de Joaquim Garcia Girona (1929).

En tot cas, com es remarca en el pròleg (p. 21) i hem vist en el passatge analitzat anteriorment, Maragall va fer un esforç per ser fidel a l'original, fet que s'ha de valorar no només en el marc de l'època, sinó del mateix Maragall, que en d'altres ocasions (per exemple, en la traducció de *Hänsel und Gretel* d'Engelbert Humperdinck, que

en català rebé el nom de *Ton i Guida*), va canviar el text per adaptar-lo a la música i l'escenificació, amb la voluntat de crear un teatre líric català.

Vista amb ulls contemporanis, la traducció de Maragall resulta totalment vàlida per apropar-nos a l'obra de Goethe, i empra un català pràcticament fabrià, de manera que es podria fer servir perfectament en una posada en escena actual. En aquest sentit, la publicació, l'any 2020, d'una obra de 1898 té un doble valor: com a text útil per a qualsevol escenificació i com a rescat d'una de les baules de la cadena de la tradició teatral catalana, en la qual té el mèrit, com també es destaca en el pròleg, d'haver consolidat un teatre culte i de qualitat entre la burgesia barcelonina. A les referències que se citen en el pròleg sobre l'impacte que va produir la seva estrena al Laberint d'Horta caldria afegir-hi un conegut cartell de Miquel Utrillo, que es pot veure a la pàgina de l'Institut del Teatre (<<https://www.institutdelteatre.cat/pag1268/ifigenia-a-taurida-es.htm>>) juntament amb imatges de la primera representació de l'obra.

En aquest sentit, voldríem afegir que la traducció d'obres de teatre grec, o inspirades en el teatre grec, no va ser escadussera en el teatre modernista: podríem esmentar l'*Èdip rei* de Sòfocles (1903), a càrrec de diversos autors (com ara Eugeni d'Ors), el *Prometeu encadenat* d'Artur Masriera (1903) o l'*Alceïstis* de Salvador Vilaregut (1911). Totes (també la de Maragall) amagaven alguna iniciativa d'Adrià Gual i reproduïen a Barcelona el que es representava a París. La diferència de la de Maragall és que, atesa la presència pública del traductor, va tenir un impacte que les altres no van tenir, com demostra el fet mateix que n'estiguem comentant una reedició.

Pel que fa a l'edició, cal destacar que s'ha encarregat a dos dels màxims especialistes que hi ha actualment en l'obra de Maragall: Francesco Ardolino ha fixat pulcrament el text a partir de l'edició de *L'Avenç*, però tenint en compte també les

variants de la publicació a *Catalònia*, que es donen a peu de pàgina. Pel que fa al pròleg, és a càrrec de Lluís Quintana, i emmarca perfectament l'obra des de les seves diverses perspectives: l'original grec, la versió de Goethe, l'adaptació de Maragall i la importància de l'obra per a la història del teatre català. Lluís Quintana ha tingut cura, juntament amb Ignasi Moreta, del primer volum de les *Obres Completes* de Maragall, publicat a Edicions 62. La *Ifi-*

gènia a Tàurida serà inclosa al volum 5 d'aquestes *Obres*, cal esperar que amb molt poques modificacions, perquè l'edició que n'hem ressenyat ja és totalment definitiva.

Martí Duran

IES Joanot Martorell (Esplugues de Llobregat)

